

Kā tapa kopotie raksti digitālā formā:

Franča un Konstances Kempu dzīve un darbi

Šī mana mūža nozīmīgākā veikuma tapšanas iedvesmotājs bija Latgales izglītības darbinieks Bronislavs Spūlis pagājušā gadsimta sešdesmitajos gados.

Lai jaunajiem lasītājiem, kuru pasaules uzskats ir veidojies atjaunotās Latvijas neatkarības gados, rastos sapratne par vēstures grāmatās vēl pagaidām neaparakstīto vēsturisko situāciju, Latvijas republikai sabrūkot zem lielvaru okupācijas, es nedaudz pastāstīšu par jaunības dienās piedzīvoto lielo un traģisko pārmaiņu laiku.

Patstāvības laiks

Paaudzei, kura auga un skolojās Latvijas neatkarības gados (1920.-1940.), ar lielajām pārmaiņām saimnieciskajā dzīvē un kultūras attīstībā, sirdīs un prātos tika ieaudzināts patriotisms. Labi nostādītā Latvijas vēstures mācīšana, audzināšana mazpulku, skautu, gaidu un citās jaunatnes organizācijās, ticības mācība un vienkārša 10 Dieva baušļu zināšana veidoja tā laika jaunatnes morālo stāju. Tāpēc daudzi šīs paaudzes jaunieši pašizliedzīgi iesaistījās cīņā par tautas un pasaules brīvības ideāliem.

Rietumeiropas saimnieciskā atlabšana pēc I pasaules kara un Krievijas saimnieciskais sabrukums sniedza neierobežotas iespējas Latvijas ražojumu eksportam: sviestam, bekonomam, linu šķiedrai, kokmateriāliem utt. Ienākumi no darbietilpīgās linu apstrādes un cukurbiešu audzēšanas deva iespēju uzplaukt gadsimtos vārdzinātajai Latgales zemniecībai.

Latvijas neatkarības gados sasniegtais labklājības līmenis vecākās paaudzes atmiņās saistās ar autoritārā režīma vadonības kulta laiku (1934.-1940.), sviņīgā vadoņa sagaidīšana, ziedu kaisīšana zem vadoņa kājām, goda vārti, karogi, mūzika un parādes vienmēr ir patikušas cilvēkiem un paliek atmiņā. Bet ne jau šis krāšņums cēla tautas labklājību. Agrārās reformas pabeigšana, no svešinieku jūga atbrīvotās tautas neatlaidīgs un smags darbs saimnieciskajā un kultūras jomā ātri pacēla labklājības līmeni Latgalē.

Nav ne sistematizēta dokumentu krājuma, ne kompetentu vēsturnieku pētījumu un publikāciju par šo laiku. Grāmatas "20.g.s. Latvijas vēsture" I un II daļā Latgalei veltīts labi ja 1% no visa grāmatas teksta. Šo iemeslu dēļ mans nolūks ir atgriezt kultūras aprītē dokumentus un senu publikāciju atlasī, lai reiz pienāktu diena, ka vēsturnieki, literāti, preses un televīzijas darbinieki sniegtu patiesu vēstures ainu tagadējai un nākošajām paaudzēm.

Autoritārisma gados valdība pārāk aizrāvās ar tautas vienotības slavināšanu, bet praksē tā bija brutāla nivelēšanas politika, aizliedzot Latgales skolās bērnus jaunākajās klasēs mācīt dzimtajā valodā, lai gan 1917.gada Latgales kongresa lēmumi un arī pedagoģikas pamatlīkums paredz, ka bērnam zinību pamati jāapgūst dzimtajā valodā. Kārlis Ulmanis šinī laikā vairākkārt publiski paziņoja: "Lai latgalieši lieto savu valodu tik ilgi, cik uzskata par nepieciešamu." Bet vadošie valodnieki un izglītības darbinieki domāja citādi un darīja savu melno darbu. Kam tas bija vajadzīgs? Tieši Latgales latviešu valoda, senā latviešu valodas nozare, kuru saglabājot totālās rusifikācijas un drukas aizlieguma spaidos, Latgales latvieši nepazaudēja tautas kopības apziņu. Valoda bija galvenais faktors vienotas latviešu valsts tapšanā. Pēc 1934.gada šī valoda bija nolemta iznīkšanai. Tomēr tā dzīvo

vēl šodien, tikai praksē jau iesakņojies jēdziens – latviešu valoda un latgaliešu valoda (sk. 6.37.).

Valodas aizliegums izsauca Latgales kultūras un izglītības darbinieku korektus un visai mērenus protestus. Šie cilvēki visu savu mūžu bija veltījuši tautas valodas kopšanai un nacionālās kultūras attīstībai. Tad iejaucās politiskā pārvalde. Ar savu aģentu palīdzību veica nelielu provokāciju, kas deva iegānu šo protestētāju arestam. Arestēto vidū bija izglītības ministrijas tautskolu vicedirektors Bronislavs Spūlis-Vylcāns, Francis Kemps, pazīstamākie Latgales pedagogi J.Turkopiļš un M.Apeļš. Par šiem arestiem parādījās ziņas ārzemju presē un, lai izbēgtu no skandāla, valdība lika arestētos atbrīvot.

Šodien valsts valodas likumā latgaliešu rakstu valoda definēta kā latviešu valodas vēsturiskais paveids, kas aizsargājams un atbalstāms. 60 gadu garais aizlieguma periods valodas attīstībai ir nesī ievērojamus zaudējumus. Dzimtās valodas aizliegums ir rupjš cilvēka tiesību pārkāpums. Valsts valodas likums (3.pants 4.nod.) teorētiski restaurē valodas tiesības, bet praksē kultūras darbinieki, kuru pienākumos ir materiālā atbalsta sadale, turpina gadu desmitos iesīkstējušo valodas ignorēšanas politiku. Kuru paliek Eiropas Savienības līdzfinansējums kultūras mantojuma saglabāšanai un reģionālās valodas attīstībai? Vai vēl notiks novada valodas un literatūras atdzimšana, kāda tika piedzīvota 1942./43.gados, kad Vladislavs Lōcis organizēja izdevniecību, pulcēja talantus un deva sabiedrībai tūkstošus grāmatu un laikrakstu. Arī emigrācijā viņš turpināja savu darbību, un, tikai pateicoties viņa pūlēm, šodien kultūras aprītē ir Miķeļa Bukša zinātnisko darbu klāsts, kuram dzimtenē pagaidām nav analoga.

*Leopolds Kemps
(turpmāk vēl)*